

KAYIT DIŞI EKONOMİNİN TÜRK VERGİ SİSTEMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ezgi Altuntaş¹

Öz

Kayıt dışı ekonomi, resmi veri bulunmayan veya yasa dışı faaliyetleri kapsayan bir olgudur. Bu durum, vergi kayıplarına ve ekonomik büyüme tahminlerinde sapmalara yol açmaktadır. Türkiye'de kayıtlı olmayan ekonominin yayılmasına zemin hazırlayan temel unsurlar arasında karmaşık vergi düzenlemeleri, yüksek vergi oranları, bürokratik engeller ve denetim eksiklikleri bulunmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yaygınlığı, tarım ve hizmet sektörlerindeki belge eksikliği bu sorunu artırmaktadır. Kayıt dışı ekonominin boyutlarını belirlemek için uygulanan direkt (anketler, denetimler) ve endirekt yöntemler kullanılmaktadır. Türkiye, kayıt dışılıkla mücadelede stratejik planlar (2008-2025) ve teknolojik çözümler uygulamaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı, denetim mekanizmalarını geliştirirken, Mali Suçları Araştırma Kurulu gibi kurumlar mali suçlarla mücadele etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergileme, Kayıtlı Olmayan Ekonomi, Türk Vergi Sistemi.

Jel Kodları: G18, H26

EVALUATION OF THE INFORMAL ECONOMY IN TERMS OF THE TURKISH TAX SYSTEM

Abstract

The informal economy refers to activities not recorded in official data or involving illegal practices. This phenomenon leads to tax losses and deviations in economic growth estimates. In Turkey, key factors contributing to the spread of the informal economy include complex tax regulations, high tax rates, bureaucratic hurdles, and insufficient oversight. The prevalence of small and medium-sized enterprises, along with the lack of proper documentation in the agriculture and service sectors, exacerbates the issue. Direct (surveys, audits) and indirect methods are employed to measure the scope of the informal economy. Turkey combats informality through strategic plans (2008–2025) and technological solutions. The Revenue Administration enhances its auditing mechanisms, while institutions like the Financial Crimes Investigation Board work to counter financial crimes.

Keywords: Taxation, Informal Economy, Turkish Tax System.

Jel Codes: G18, H26.

1. Giriş

Kayıtlı olmayan ekonomi hem endüstriyel açıdan gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde farklı dinamiklerle yaşanmaktadır. Bunlar; ekonomik istikrarı tehdit eden, vergi kayıplarına yol açan ve ekonomik büyüme projeksiyonlarını olumsuz etkileyen önemli bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Türkiye ekonomisinde de kayıt dışılığın, kamu

¹ Doktorant, Kırıkkale Üniversitesi İİBF/Maliye Bölümü, altundagezgi@gmail.com, ORCID:0000-0003-3386-1061

gelirlerini azaltması ve gelir dağılımındaki adaletsizliği derinleştirmesi nedeniyle çözülmesi gereken temel meselelerden biri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de var olan vergi sistemi kayıtlı olmayan ekonomiyi engellemedeki görevi ve etkinliği özel bir önem taşımaktadır.

Bu araştırma, Türkiye'deki kayıt dışı ekonominin nedenlerini, sonuçlarını ve Türk Vergi Sistemi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca kayıt dışı ekonomiyi azaltmaya yönelik uygulanan politikalar ve stratejiler değerlendirilerek, mevcut sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, çalışmada özellikle vergi düzenlemelerinin karmaşıklığı, denetim eksiklikleri ve ekonomik yapının kayıt dışılığı nasıl teşvik ettiği ele alınmaktadır.

Kapsam olarak Türkiye ekonomisi ve vergi sistemi üzerine odaklanan bu araştırma, literatür taraması yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak, bu makale, kayıt dışı ekonomi ve Türk Vergi Sistemi arasındaki ilişkiyi çok boyutlu bir perspektifle ele alarak, kayıtlı ekonomiye geçiş sürecine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın sonuçları, ekonomik politika geliştirme sürecinde önemli bir yol gösterici olacaktır.

1.1. Kayıt Dışı Ekonomi: Kavramsal Tanım ve Belirgin Özellikleri

Son yıllarda "kayıt dışı ekonomi" olarak adlandırılan olgu, resmi istatistiklere yansımayan ve bazen suç teşkil eden, yasal sınırların dışında kalan faaliyetleri kapsayan bir alan olarak dikkat çekmektedir. Bu kavram, gelirlerin ya vergi ya da milli hesap otoritelerine bildirilmemesi durumuna göre şekillenebilir. Vergi kayıtlarının milli hesaplardan bağımsız tutulduğu ülkelerde, bir faaliyetin vergi otoritelerince rapor edilip milli hesaplara dahil edilmemesi veya tam tersi mümkündür (Tanzi, 1983:10). Gizli ekonomi, el altı ekonomisi, paralel ekonomi ve görünmez ekonomi gibi terimler, kayıt dışı ekonomiyi tanımlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Önder, 2001:242). Kayıt dışı ekonomi üç ana kategoriye ayrılmaktadır (Şengök & Suiçmez, 2007:1-2):

Tablo 1. Kayıt Dışı Ekonominin Türleri

Kayıt Dışı Ekonomi Türü	Tanım	Örnek Faaliyetler	Alternatif Adlar
Beşan Dışı Ekonomik Faaliyetler	Kanuna uygun olan ancak vergi idaresine bildirilmemiş gelir faaliyetlerini kapsar.	Kayıt dışı çalışan işçiler, beyan edilmeyen kazançlar	Kayıt dışı çalışan işçiler, beyan edilmeyen kazançlar, Dar anlamda kayıt dışı ekonomi
Enformel Ekonomik Faaliyetler	Formelleşmemiş, kayıt altına alınmamış ve genellikle para mübadelesinin olmadığı faaliyetleri içerir.	Öz tüketim, seyyar satıcılık	Sosyal ekonomi, hane halkı ekonomisi, ikinci ekonomi
Yasa Dışı Ekonomik Faaliyetler	Milli gelir hesaplarına yansımayan, yasalarca yasaklanmış faaliyetleri içerir.	Kaçakçılık, uyuşturucu ticareti	Yeraltı ekonomisi, kara ekonomi

Kaynak: Şengök, N. & Suiçmez, H. (2007). Kayıt Dışı Ekonomi ve Verimlilik. Verimlilik Dergisi, 1,1-22 kaynağından alınarak tarafımdan oluşturulmuştur.

Tablo 1’de kayıt dışı ekonominin her bir türünü, tanımlarını ve örnek faaliyetlerini özetlenmiştir. Kayıt dışı ekonominin en belirgin nitelikleri, düzensiz bir yapı ve kurallara aykırı olan bir yapıya sahip olması ile faaliyetlerin vergilendirilememesidir (Demir & Küçükilhan, 2013:34). Kayıt dışı ekonomi, ölçüm zorlukları ve toplumsal ahlak normlarına aykırılığı ile dikkat çeker. “Kanunen suç teşkil etsin veya etmesin, toplumsal açıdan ahlaki kabul edilmeyen gelirler” şeklinde tanımlanan kayıt dışı ekonomi, kültürel farklılıklar nedeniyle evrensel bir ahlaki veya hukuki ölçümle değerlendirilememektedir. Gizlilik ve hesaplanamama gibi özellikleri, kayıt dışı ekonominin incelenmesini zorunlu kılar (Metin & Erdem, 2020:934). Olağan koşullarda, kayıt dışı ekonomi kazanç veya menfaat elde etmeye yönelik faaliyetleri içerir. Her ne kadar bu tür faaliyetler para kazandırmasa da komşuya yardım, çocuk bakımı ve ev işleri gibi eylemler fayda sağlamaya devam eder. Örneğin, ev hanımı çalışmaya başlayıp bir bakıcı veya kreş hizmeti aldığında, bu faaliyetler parasal bir boyut kazanır (Biçer, 2006: 6).

Türkiye’ de II. Dünya Savaşı sonrasında artan enflasyon, sanayi üretimindeki duraklama ve iş gücünün azalması, halkın gelirlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu ekonomik sıkıntılar, bireylerin vergi ödeme yükümlölüklerini yerine getirmesini zorlaştırmış ve kayıt dışı ekonomiye yönelimi artırmıştır. Kentlerde ve kırsal bölgelerde yaşayanlar, "Yolumuz olmasa da olur, ama yiyecek ekmeğimiz yok" anlayışıyla vergi ödemekten kaçınmayı tercih etmiş, bu durum da kayıt dışı faaliyetlerin yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır (Uğur & Altundağ, 2021:185). Serbest piyasa ekonomisinin bulunmadığı 1990 öncesi Doğu Bloku ülkelerinde, üretim araçlarının devlet mülkiyetine sahip olması ve özel sektörün yasaklanması nedeniyle tüm ekonomik faaliyetler kayıt dışı sayılmıştır. Türkiye’de 1980 kararları öncesi ithal sigara satışı veya dövizle ticaret gibi faaliyetler gizli ekonomi kapsamında değerlendirilirken, bugün bu faaliyetler yasal sistem içinde kabul edilmektedir (Erđinç, 2016: 33).

1.2. Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri

Bir ekonomide kayıt dışılığın varlık göstermesi ve artması, birçok farklı nedene dayanır (Çakır, 2022:203). Kayıt dışı ekonominin temel nedenlerini dört grupta toplamak mümkündür. Bunlar; yasal ve kurumsal, teknolojik ve altyapısal, ekonomik ve sosyokültürel nedenler olarak sayılmaktadır. Yetersiz hukuki altyapı, yasal belirsizlikler, düşük cezalar ve uygulamada eksiklikler gibi unsurlar da bulunmaktadır. Sosyal ve kültürel nedenler ise, toplumun vergiye karşı duyduğu olumsuz tutum, gelir eşitsizliği ve iş gücü piyasasındaki

düzensizlikler olarak öne çıkmaktadır. Son olarak, teknolojik nedenler arasında dijitalleşme ve online platformlar üzerinden yapılan işlemlerin yetersiz denetlenmesi ve takip edilmesinin etkisi büyük rol oynamaktadır. Ayrıca yetersiz muhasebe ve müşavirlik hizmetleri, bürokratik hantallık gibi unsurlar da bulunmaktadır. Sosyal ve psikolojik nedenler ise güvensizlik duygusu ve bilinç yoksunluğu, devlet otoritesine karşı koyma isteği, yardım olanaklarından yararlanma, kırsal yerleşimden kentsel alana geçiş gibi konuları kapsarken, siyasi nedenler bütçe dengesizliği ile finansmanındaki eşitsizliği ve bireysel uygulamaları içermektedir (Öçal & Şenel, 2021:1207).

1.3. Kayıt Dışı Ekonominin Boyutunun Belirlenmesi

Kayıt dışı ekonomi, tüm ülkeler için tehdit oluşturmakla birlikte, gelişmişlik düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, bu sorun gelişmiş ülkelere kıyasla daha büyük boyutlara ulaşmaktadır. Kayıt dışı faaliyetler, ekonomik, politik, kültürel ve diğer faktörlerin etkisiyle şekillenir ve her ülkede farklılıklar gösterir. Bu sebeple, kayıt dışı ekonominin boyutlarını belirlerken, ülkeler kendi özgün koşullarını dikkate almalı ve uygun çözüm yöntemlerini seçmelidir (Kılıç & Özçelik, 2006:339).

Kayıt dışı ekonominin ölçülmesinde kullanılan yöntemler, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır (Işık & Acar, 2003:123). Doğrudan yöntemler, kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü belirlemek için ayrıntılı veri toplamayı hedeflemektedir. Bu yöntemler arasında hane halkı, işyeri, zaman kullanımı ve vergi anketleri gibi çeşitli anket türleri bulunmaktadır. Ayrıca, vergi gelirlerinin denetimi üzerinden yapılan analizler de doğrudan yöntemlere dahildir. Bu yaklaşımda, kayıt dışı ekonomi, vergi dairelerine yapılan gelir beyanları ile denetim sonuçları arasında yapılan karşılaştırmalarla tahmin edilmeye çalışılmaktadır; ancak mükelleflerin hatalı beyanları bu yöntemlerin güvenilirliğini azaltabilir (Ay vd., 2014:25).

Dolaylı ölçme yöntemleri, makroekonomik göstergelerin zaman içindeki değişimlerini analiz ederek kayıt dışı ekonominin büyüklüğüne dair bilgi sunmayı amaçlar. Bu yöntemler arasında öne çıkan başlıca teknikler; vergi incelemeleri yoluyla ölçme, istihdam yaklaşımı, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) yaklaşımı ve parasalcı yaklaşım öne çıkmaktadır (Us, 2004:16-17). Bu yöntemler kısaca aşağıda ele alınmıştır (Erkuş & Karagöz, 2009:130).

Tablo 2. Kayıt Dışı Ekonominin Büyüklüğünü Belirleme Yöntemleri

GSMH Yaklaşımı: Gayrisafi milli hasıla farklı yöntemlerle hesaplanarak elde edilen sonuçlar karşılaştırılır.
İstihdam Yaklaşımı: Toplam işgücünün zaman içerisindeki değişimi izlenir.
Parasalci Yaklaşım: Parasal istatistiklerin hesaplanması ve karşılaştırılmasına dayanır.
Üretim Giderlerini Esas Alan Yaklaşım: Fiziksel girdiler ile toplam üretim değerlerinin karşılaştırılmasını temel alır.
Çoklu Sebep Çoklu Göstergeler (MIMIC) Yöntemi: Para, işgücü ve üretim gibi göstergelerin eş zamanlı olarak analiz edilmesine dayanır. Bu yöntemler, kayıt dışı ekonominin boyutlarını tespit etmek için farklı perspektifler sunmaktadır.

1.4. Kayıt Dışı Ekonominin Türkiye’de Oluşma Nedenleri

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren benimsenen ekonomik politikaların ana gayesi, kalkınma ve ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Yeni kurulan bir ülke ekonomisinde üretim faktörlerindeki eksiklik, hükümetleri özel sektöre yönelik destekleyici politikalara yönlendirmiştir. Bu politikalar, özel girişimlerin ekonomideki payını artırırken kapitalist bir anlayışın benimsenmesi iş insanları sınıfının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Ancak sermaye birikimini teşvik etmek amacıyla uygulanan resmi veya gayri resmi politikalar, kayıt dışı ekonominin oluşumuna da katkıda bulunmuştur (Şahin, 2023:203).

Bir ülkenin ekonomik yapısı, kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü etkileyen önemli faktörlerdendir. Türkiye’de küçük ölçekli işletmelerin yaygınlığı, kayıt dışılığın artmasında belirleyici rol oynamaktadır. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler, izleme ve denetlemeyi zorlaştırarak yasal düzenlemelerden kaçmaktadır. 2024 itibarıyla Türkiye’deki işletmelerin %99,1’i KOBİ’dir. Tarım ve hizmet sektörlerindeki belge düzeninin eksikliği, kayıt dışı ekonomiyi büyütmektedir. Bu sektörler, izlenmesi zor alanlar olarak kayıt dışılığa açıktır (Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele Eylem Planı, 2008-2010:12 & Sarılı, 2002:42).

Kayıt dışı ekonomi, vergiyle yakından ilişkili bir kavramdır. Birçok tanımda, “vergiden kaçınma” veya “vergiden kaçma” unsurları ön plana çıkmaktadır. Yüksek vergi oranları, mükellefler tarafından kayıtlı olmayan faaliyetlerin başlıca sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yüksek vergilerin gelir kaybına ve sermaye azalmasına yol açtığı ticari faaliyetlerin büyümesini engellediği belirtilmektedir. Bu durum daha az vergi ödemek için kayıt dışına yönelimi artırmaktadır. Ancak, vergi oranlarının düşürülmesinin tek başına kayıt

dışılığı önlemekte yeterli olmadığı, geçmiş deneyimlerle sabittir (DPT, 2001:33). Örneğin, 2004 yılında Türkiye'de gerçekleştirilen vergi reformu kapsamında gelir ve kurumlar vergisi oranlarında indirim gidilmiş, bu değişiklikle kayıt dışı ekonominin azaltılması hedeflenmiştir. Ancak, reformun ardından etkin bir denetim mekanizmasının bulunmaması ve teşvik edici politikaların eksikliği nedeniyle kayıt dışılık oranlarında beklenen azalma sağlanamamıştır. Bu durum, yalnızca vergi oranlarını düşürmenin kayıt dışı ekonomiyle mücadelede yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Araştırmalar, kayıt dışılığın azaltılması için vergilendirme reformlarının etkin denetim ve teşvik politikaları ile desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Yücebaşı, 2014: 49-50 & Öztürk vd., 2019:14-15).

Tablo 3. Türkiye'deki Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Temelli Nedenleri

Vergi mevzuatının karmaşıklığı ve yüksek vergi oranları	Denetimde standart ve koordinasyon eksikliği	Vergi birimlerinin bürokrasi yükü
Muafiyet ve istisnaların adalet algısını zedelemesi Vergi bilincinin ve vergi ahlakının zayıf olması	Caydırıcılığı düşük ceza sistemi	Ekonomik kriz dışında uygulanan vergi afları, Yetersiz muhasebe ve mali müşavirlik hizmetleri

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, (2009); Ülgen, (2022).

Bir diğer kayıt dışını oluşturan unsur ise nüfus artış hızının yüksek olmasıdır. Nüfus artışı, belirli bir alandaki insan sayısındaki çoğalmayı ifade eder ve ülkelerin sosyo-ekonomik yapısını etkiler. Türkiye'de nüfus, 2024 yılında 85,6 milyona ulaşmış ve yıllık artış hızı binde 14,9 olmuştur. Ancak istihdam artışı, bu artışı destekleyecek düzeyde gerçekleşmemiştir. Bu durum, bireylerin refahını azaltarak düşük gelir gruplarını kayıt dışı istihdama yönlendirebilmektedir (Yanici Erdal, 2019:229).

Sonuç olarak, Türkiye'de kayıtlı olmayan ekonomi ve bundan dolayı oluşan vergi kayıpları artış göstermektedir. Devlet harcamalarının azaltılamaması ve bütçe açığının kapatılamaması, vergi gelirlerini artırmayı zorunlu hale getirmektedir. Aksi halde artan borçlanma, ekonomik istikrarı tehdit etmektedir. Ekonomik yapının iyileşmesi, vergi gelirlerinin artırılmasına; bu da kayıt dışı ekonominin daraltılmasına bağlıdır (DPT, 2001:42).

1.5. Kayıt Dışı Ekonominin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Kayıt dışı ekonominin artıları ve eksilerine bakıldığında kayıtlı olmayan durumun boyutlarına bağlı olarak değişir. Gayri Safi Milli Hasıla'nın %5-10'u civarında olduğunda olumlu etkiler, %30-40'a ulaştığında ise olumsuz etkiler ağır basmaktadır. Kayıt dışı ekonomi, ekonomik krizlerde olumlu etkiler yaratarak işgücüne istihdam imkânı sunar, mal ve

hizmet arzını artırarak ekonomik hayata ve birey refahına katkı sağlar. Ancak milli gelir ve istihdam gibi makroekonomik değişkenlerin tam ölçülememesi, ekonomik duruma dair yanlış değerlendirmelere ve sapma yaratabilecek politikalara yol açabilir (Erdinç, 2016:41).

Kayıtlı olmayan istihdam, bazı artıları olsa da çalışanlar, devlet ve işverenler açısından ciddi eksi sonuçlara sebebiyet vermektedir. Gelir dağılımındaki düzensizlik, haksız rekabetin artması, kamu güveninin zedelenmesi, çocuk işçiliğinin yaygınlaşması, vergi ve refah kayıpları gibi sorunlar, kayıt dışı ekonominin olumsuz yönlerini gözler önüne sermektedir. Bu nedenle, kayıt dışı ekonomi ve istihdamın boyutlarının azaltılması hayati bir öneme sahiptir (Kalaycı & Kalan, 2017:18).

2. Türk Vergi Sistemi Bağlamında Kayıt Dışı Ekonominin Durumu

Kayıtlı olmayan ekonomi ülkemizde giderek büyürken bu sorunu önlemeye yönelik çabalar yetersiz kalmaktadır. Kayıt dışı ekonominin yalnızca vergisel açıdan ele alınması yeterli değildir; temel sorun gelir yaratan faaliyetlerin ve parasal işlemlerin izlenememesidir. Globalleşme, Türkiye’de kayıt dışılığın artmasında önemli bir etken olmuştur. Kayıt dışı ekonomi, karmaşık yapısı ve birçok faktörden etkilenmesi nedeniyle hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ciddi bir toplumsal sorun olarak kalmış ve henüz tam anlamıyla çözülememiştir (Bilen, 2007:138).

Türkiye’de vergi kayıp ve kaçakları önemli boyutlara ulaşmasına kayıtlı olmayan ekonomi neden olmaktadır. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, 1980 sonrası yapılan birçok vergi düzenlemesine ve yüksek vergi oranlarına rağmen, tahsilatta istenen ilerlemenin sağlanamadığı belirtilmiştir. Bu sorunun temel sebepleri, vergisel teşviklerin vergi matrahını küçültmesi, belge ile kayıt sisteminin düzgün işlememesi ve denetim yetersizlikleridir. Planda ayrıca, kayıt dışı faaliyetlerin vergilendirilmesi, vergi yükünün adil dağılımı, sistemin basitleştirilmesi ve denetim ile idarenin yeniden yapılandırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (İlgin, 1999:87).

Tablo 4. 2012-2023 Yılları Arasında Kayıt Dışı Ekonominin Oranı

Kaynak: <https://tr.tradingeconomics.com/turkey/corruption-index> adresinden alınmıştır.

Erişim Tarihi: 17 Kasım 2024.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, kayıt dışı ekonomi oranları yıllar içinde dalgalanmalar göstermiş, 2013 sonrası ise düşüş eğilimine girmiştir. Bu durum, devletin kayıtlı ekonomiye geçişi teşvik eden politikalarına bağlanabilir. Ancak, hala varlığını sürdüren kayıt dışı ekonominin temel nedenleri arasında yüksek vergi ve Sosyal Güvenlik Kurumu prim oranları, sık değişen vergi kanunları, muafiyet ve istisnalar, gelir idaresinin etkinsizliği ile gelir ve kurumlar vergisi kanunlarındaki yönlendirmeler sayılabilir.

Gelir Vergisi Kanunu, kayıt dışılığın nedenlerini, gelir kavramı çerçevesinde genel kabul görmüş iki temel teori olan kaynak teorisi ve safi artış teorisi doğrultusunda ele almaktadır. Kaynak teorisi, üretim faktörlerinden elde edilen değerlerin süreklilik arz etmesi gerektiğini vurgularken safi artış teorisi, belirli bir dönemdeki iktisadi kazançlar ile tüketim ve servetteki net artışları gelir olarak tanımlamaktadır. "Diğer kazanç ve iratlar" başlığı Gelir Vergisi Kanunu'nda safi artış teorisi ile ilişkilendirilse de bazı gelir türlerinin vergilendirilmemesi kayıt dışılığın artmasına yol açmaktadır. Beyan esas ve gelirlerin toplanması ilkesi temel alınmakla birlikte stopaj yöntemiyle vergi tahsilatı ve beyannameye dahil edilmeyen gelirlerin geniş kapsamı sistemin üniter yapısından sapmasına yol açmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak, artan oranlı gelir vergisi tarifesi işlevsizleşmekte ve vergilendirme sürecinde ödeme gücü prensibi göz ardı edilmektedir. Bu nedenle vergi tabanının genişletilmesi ve safi artış teorisinin tam anlamıyla uygulanması kayıt dışı ekonomiyle mücadelede etkili olabilir (Çakır, 2022:206-207 & Arıkan & İnneci, 2016:26).

2024 yılında Türkiye'de kurumlar vergisi oranında yapılan değişiklikle, önceki %30'luk oran %20'ye indirilmiştir. Bu değişiklik, hem uluslararası eğilimler hem de yerel beklentiler açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Yeni düzenleme, 2006 tarihinden itibaren yürürlükte olan kurum kazançları üzerinden alınan vergi yükünü

azaltmayı amaçlamaktadır. Ancak, geçmiş yıllara ilişkin yapılacak tarhiyatlarda, %30 oranı uygulanmaya devam edecektir. Bu indirimin gerekçeleri arasında yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekmek, istihdam yaratmak, kayıt dışı ekonomiyle mücadele etmek, uluslararası rekabet gücünü artırmak ve yatırımların başka ülkelere kaymasını önlemek gibi hedefler öne çıkmaktadır (Tuğay, 2008:14).

Türk vergi sisteminde muafiyet ve istisnaların fazlalığı, vergisel tabanı daraltarak kayıt dışı ekonomiye zemin hazırlamaktadır. Vergi mükellefleri, bu sınırları aşmamak adına kazançlarının bir kısmını beyan etmeyerek kayıt dışı ekonomiyi büyütmektedir. Ayrıca 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve 5520 Kurumlar Vergisi Kanunu'nda uygulanan muafiyet ve istisnalar yasal düzenlemeleri kompleks bir hale getirirken sık değişiklikler ve anlaşılabilir düzenlemeler de mükelleflerin kayıt dışılığa yönelmesine neden olmaktadır. Vergi aflarının sık çıkarılması dürüst mükellefler arasında adaletsizlik algısı yaratmakta ve kayıt dışılığı teşvik etmektedir. Bu nedenle, vergi affı yerine borçların tecili ve taksitlendirilmesi gibi düzenlemelerin uygulanması önerilmektedir. Vergi cezalarında uzlaşma uygulamalarının da kayıt dışılığı arttırabildiği ifade edilmektedir (Sarılı, 2002:42).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, kayıtlı olmayan istihdamın temel nedenlerini işverenlerin maliyet ve bürokrasiye karşı direnç göstermesi, işçilerin işsiz kalma korkusu ve sosyal güvenlik hizmetlerinden tatminsizlik duyması ile kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksikliği olarak sıralamaktadır. Bu faktörlerin doğru analiz edilmesi kayıt dışılıkla mücadelede etkili politikalar geliştirilmesine olanak sağlayacaktır (Kalaycı & Kalan, 2017:19).

Çalışanların hiç bildirilmemesi nedeniyle sosyal güvenlik primlerinin ve vergilerin ödenmemesi ya da ücretlerin eksik beyan edilmesi sonucu eksik prim ve vergi ödenmesi, kayıt dışı ekonominin bir parçasını oluşturmaktadır. Yasal sektörde ister tamamen bildirilmemiş ister kısmen kayıtlı olsun, bir üretim gerçekleşmekte ve istihdam yaratılmaktadır. Ancak, bu durum mali ve hukuki açıdan haksız kazanç sağlanmasına ve vergi kaybına yol açmaktadır. Tamamen bildirilmemiş ve eksik bildirilmiş faaliyetler arasındaki kayıplar, kapsam ve boyut açısından farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, hukuki açıdan suç teşkil eden kayıt dışı faaliyetlerin önlenmesi, diğer faaliyetlerin ise kayıt altına alınarak vergilendirilmesi temel bir yaklaşım olmalıdır (Koç & Koç, 2019:68).

Türkiye'de kayıtlı olmayan ekonominin oluşumuna bir diğer sebep ise vergisel açıdan incelendiğinde, vergi mevzuatının karmaşıklığı, yüksek vergi oranları ve sık değişen vergi

düzenlemeleri öne çıkmaktadır. Ayrıca, vergi sistemindeki muafiyet ve istisnalar, denetim süreçlerindeki koordinasyon eksikliği ve standartların yetersizliği, caydırıcı olmayan ceza sistemi, bürokrasinin ağır yükü ve muhasebe ile mali müşavirlik hizmetlerindeki yetersizlikler de kayıt dışılığı artırıcı unsurlar arasında yer almaktadır. Vergi aflarının ekonomik kriz dönemleri dışında sıklıkla uygulanması da sistemin güvenilirliğini zayıflatmaktadır (DPT, 2009:18).

Vergi idaresinin, devlet ile mükellef arasında köprü vazifesi görerek şeffaf, açık ve doğru bilgilendirme yapması, kayıt dışı ekonomiyi azaltmada önemli bir etkiye sahiptir. Kayıt dışı ekonomiyi önlemede yasalar kadar idari uygulamalar da kritik olup, en önemli idari araçlardan biri denetimdir. Denetimin ana hedefi, bireyleri yasa ve düzenlemelere uygun davranmaya teşvik etmektir. Mükelleflerin denetim altında olabileceklerini hissetmeleri, yasalara uyum eğilimlerini güçlendirebilir. Çünkü vergi denetimi, yükümlülüklerini eksik veya hatalı yerine getirenler için önemli bir risk faktörüdür. Riskin boyutu, doğru beyanın sağlanmasında belirleyici bir unsurdur. Bu bağlamda, denetimlerin etkinliği, mükelleflerin bildirimlerini eksiksiz ve doğru yapmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bunun yanı sıra, denetimlerin amacı tüm mükellefleri incelemek değil, kayıt dışı faaliyetlerin ortaya çıkarılma olasılığını artırmaktır. Risk analizi yöntemleri, risk taşıyan mükelleflerin belirlenmesini sağlayarak denetim süreçlerini optimize etmektedir. Denetim eksikliği, en iyi yasa düzenlemelerinin olduğu bir sistemde dahi bozulmalara neden olabilmektedir. Bu bağlamda, hukuki ve idari mekanizmaların sağlayıcısı olan adalet mekanizmasının etkinliği de kayıt dışılığı önleme sürecinde hayati bir rol oynamaktadır. Örneğin, Türkiye'de DEBİS ve ARGE-RAM gibi projeler bu kapsamda önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, ABD Gelir İdaresi'nin (IRS) uyguladığı risk analizlerine benzer yaklaşımların benimsenmesi, veri tabanlarının geliştirilmesi ve denetim birimleri arasındaki iş birliğinin artırılması, denetimlerin verimliliğini yükseltebilir. Ancak, denetimlerin aşırıya kaçması ve mükelleflerin gereksiz rahatsız edilmesi, uyumu zedeleyerek "tepki etkisi" yaratabileceği için bu riskler göz ardı edilmemelidir (Şahin, 2023:201-202 & Gediz Oral vd., 2015:129).

2.1. Türk Vergi Sisteminde Kayıt Dışı Ekonomiyi Engellemeye Yönelik Alınan Tedbirler

2.1.1. Gelir İdaresi Başkanlığının Kurulması

Mayıs 2005'te yürürlüğe giren 5345 sayılı Kanun doğrultusunda Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) oluşturulmuştur. Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında

Kanun'u ile teşkilatın görevleri ve yapısı belirlenmiştir. Kanunun 23 ve 24'nc maddelerine dayanarak 29 ilde Vergi Dairesi Başkanlıkları kurulmuş, kuruluş yerleri ve değişikliklerin Bakanlar Kurulu tarafından belirleneceği hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme, gelir idaresinin modernizasyonunu ve etkinliğini artırmayı hedefleyerek vergi toplama sürecini daha etkin ve mükellef odaklı bir yapıya kavuşturmayı amaçlamıştır (Irmak; 2007:17).

Gelir İdaresi Başkanlığı, adalet ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak vergi ve diğer gelirleri minimum maliyetle toplamak ve mükelleflerin gönüllü uyumunu artırmak amacıyla kurulmuştur. Mükellef haklarını gözeterek hizmet kalitesini yükseltmek ve yükümlülüklerin kolayca yerine getirilmesi için gerekli tedbirleri almak öncelikleri arasındadır. Őeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik ve mükellef odaklılık ilkeleri doğrultusunda faaliyetlerini sürdüren Başkanlık, Maliye Bakanlığına bağlı olarak çalışmaktadır (5345 Sayılı Kanun, 2005, Madde 1).

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB), kayıt dışı ekonomiyi azaltmak için 2008-2010 ve 2011-2013 dönemlerinde "Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planları"nı uygulamıştır. Bu planlar, kayıt dışı ekonominin nedenlerini, etkilerini ve boyutlarını ele alarak vergiye uyumu artırmayı ve ekonomiyi kayıt altına almayı amaçlamıştır (Erdiç, 2016:147).

Türkiye'de kayıt dışı ekonomiyle mücadele, hkmetlerin öncelikli politikaları arasında yer almış ve bu doğrultuda stratejik eylem planları hazırlanarak uygulanmıştır. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın koordinasyonunda yürütülen bu planlar, kayıt dışı ekonominin nedenlerini analiz ederek çok yönlü politikalar geliştirmiştir. 2008-2010 ve 2011-2013 dönemlerinde hayata geçirilen eylem planları, vergiye gönüllü uyumu teşvik eden düzenlemeler ve denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesiyle dikkat çekmiştir (Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı, 2019-2021).

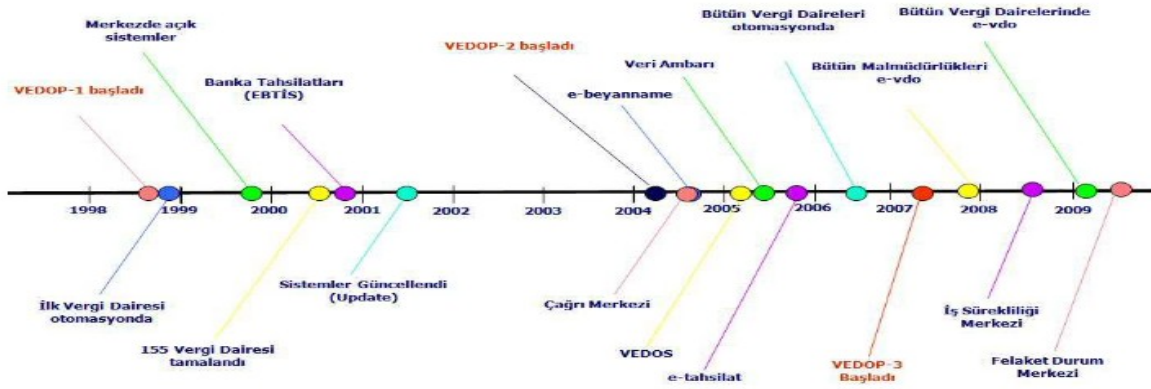
2015-2017 döneminde, Onuncu Kalkınma Planı doğrultusunda "Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı" uygulanmış, bu süreçte vergi bilincinin artırılması, sektörel denetimlerin yoğunlaştırılması ve teknolojik altyapının geliştirilmesi gibi reformlar geerleştirilmiştir (Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı, 2015).

2019-2021 ve 2023-2025 dönemlerinde yürütülen eylem planları kapsamında ise çeşitli yasal ve idari düzenlemeler yapılmış, kayıtlı ekonomiyi güçlendirme yönünde önemli ilerlemeler sağlanmıştır (Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Eylem Planı, 2023-2025).

2.1.2. VEDOP: Vergi Dairelerinde Dijitalleşme ve Otomasyon

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın dijitalleşme sürecinde önemli bir adım olan Vergi Daireleri Tam Otomasyon Projesi (VEDOP), iş süreçlerini elektronik ortama taşıyarak iş yükünü azaltmayı ve verimliliği artırmayı hedeflemiştir. Proje, vergi dairesi fonksiyonlarını kapsayan bir bilgi işlem sistemi kurarak bu sistemin tüm vergi dairelerine yayılmasını sağlamıştır. Ayrıca, vergi dairelerinin bağlantılı bir ağ yapısına kavuşturulması ve verilerin analiz edilerek etkili karar destek mekanizmaları oluşturulması amaçlanmıştır (Cenikli & Şahin, 2013:39-40).

Şekil 1. Türkiye’de Vergi Daireleri Tam Otomasyon Projesi’nin Gelişim Süreci

Kaynak: Hepaksaz & Hayrulloğlu, (2011).

VEDOP (Vergi Dairesi Otomasyon Projesi), Türkiye'de vergi işlemlerini dijitalleştirerek etkinliği artırmak amacıyla hayata geçirilmiştir (Çetin, 2010:83).

- VEDOP-I (1998): 22 ilde ve 155 vergi dairesinde uygulandı. Vergi işlemleri bilgisayar ortamına taşınarak iş yükü azaltıldı, karar destek ve yönetim bilgi sistemleri kuruldu.
- VEDOP-II: e-Beyanname ile vatandaşların beyanmelerini internetten sunması sağlandı. Vergi denetimleri ülke çapında taşınabilir cihazlarla hızlandırıldı.
- VEDOP-III (2009): 301 vergi dairesine e-VDO uygulamaları yaygınlaştırıldı, altyapı güçlendirildi ve Konya'da bir felaket durum merkezi kuruldu.

Proje sayesinde vergi işlemleri dijitalleşmiş, vatandaşlara ve çalışanlara kolaylık sağlanmıştır.

2.1.3. KADİM: Kayıt Dışı İstihdam ile Mücadele Programı

Yoksulluk, işsizlik ve gelirin adaletsiz dağılımı, kayıt dışı istihdamın başlıca nedenlerindedir. Düşük gelirli ve eğitim seviyesi düşük çalışanların yarattığı düşük katma değer, ödenen prim ve vergilerin bu değeri aşmasına yol açarak işverenleri bu kesimleri kayıt dışı çalıştırmaya yönlendirirken, çalışanlar ekonomik zorunluluklar nedeniyle bu durumu kabul etmektedir. Ayrıca, yüksek vergi yükü, sosyal güvenlik katkı paylarının fazlalığı ve işgücü piyasasındaki katılıklar da kayıt dışı istihdamı artıran önemli faktörlerdir.

Türkiye’de ücret gelirlerine uygulanan yüksek vergiler ve mali yükümlülükler, kayıt dışılığın yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır (Leba Tansöker, 2017:312-313). Türkiye, kayıt dışı ekonomiyle mücadele kapsamında KADİM Projesi gibi projelerle kamuoyunu bilinçlendirmeyi hedeflemiş ve 2008-2010 yıllarındaki Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı ile çeşitli sektörlerde düzenlemeler yapılmıştır (Kalaycı & Kalan, 2017:25-26).

Tablo 5. Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele Stratejisi Eylem Planı Kapsamında Yapılan Düzenlemeler

2007 yılında Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.
Akaryakıt pompaları, ödeme kaydedici cihazlarla entegre edilmiştir.
Enerji sektöründe faaliyet göstermek için lisans alma zorunluluğu getirilmiştir.
Alkollü içki ve sigara ürünlerine bandrollü izleme sistemi uygulanmaya başlanmıştır.
Kayıt dışı istihdamla mücadele amacıyla bir koordinatörlük oluşturulmuştur.

Kaynak: Kalaycı, C. & Kalan, E. (2017). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi. Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi. 1(1),17-34.

2015 yılında, kayıt dışı istihdam ve tarımda kayıt dışılığın azaltılmasına yönelik yeni bir eylem planı hazırlanmıştır. Ayrıca, 2011 yılında Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı kurulmuş ve denetim mekanizmaları tek çatı altında toplanmıştır. Ancak, bu adımlara rağmen, kayıt dışı ekonomi Türkiye'nin çözülmesi gereken önemli bir sorun olarak kalmaktadır (Kalaycı & Kalan, 2017:25-26).

2.1.4. MASAK: Mali Suçları Araştırma Kurulu

Kara para ile mücadele, ülkelerin ekonomik sistemlerini korumak adına etkin ve sistematik bir şekilde yürütülmesi gereken kritik bir süreçtir. Finansal sistemlerin sürekli gelişen yöntemlere adapte edilmesi, kara para aklama faaliyetlerinin önlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, ulusal ve uluslararası düzeyde etkili bir mücadele

yürütülebilmesi için kara para aklama suçuyla mücadeleye odaklanmış özel birimlerin oluşturulması kaçınılmazdır. Türkiye'de bu alanda faaliyet gösteren en önemli kurum Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) olarak öne çıkmaktadır. MASAK, 19 Kasım 1996 tarihinde yürürlüğe giren 4208 sayılı Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun ile kurulmuş ve 17 Şubat 1997'de faaliyete başlamıştır. Daha sonra, 18 Ekim 2006'da yürürlüğe giren 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun ile görev, yetki ve sorumlulukları yeniden düzenlenmiştir. Bu yasal düzenleme ile MASAK'ın kara para aklama suçunun yanı sıra terörizmin finansmanı ile de mücadele etmesi sağlanmıştır. Suçtan elde edilen gelirlerin aklanması ve terör faaliyetlerine finansman sağlanmasının engellenmesi amacıyla şüpheli işlemlerin bildirimlerinin alınması, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi gibi önemli görevler MASAK'a verilmiştir (Koç & Taşova, 2024:88).

MASAK, Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bağlı bir birim olarak, suç gelirlerini önleme ve ortaya çıkarma amacıyla araştırmalar yapmak, veri toplamak, analizler gerçekleştirmek ve elde edilen bilgileri ilgili makamlara iletmekle sorumludur (Mali Suçları Araştırma Kurulu, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2024).

Tablo 6. Mali Suçları Araştırma Kurulu'nun Görev ve Yetkileri

• Politika ve uygulama stratejileri geliştirmek,
• Kanun ve yönetmelik tasarıları hazırlamak,
• İlgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak,
• Aklama suçunu önlemeye yönelik sektörel çalışmalar yapmak yer almaktadır.

Kaynak: Mali Suçları Araştırma Kurulu, <https://masak.hmb.gov.tr/gorev-ve-yetkiler>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2024.

Bu görevleriyle MASAK, Türkiye'de mali suçlarla mücadelenin en önemli aktörlerinden biridir. Örneğin; 2021 yılında Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (KOM), İstanbul merkezli 50 ilde üç büyük operasyon düzenleyerek pek çok firmaya işlem yaparak mali belgelere el koymuştur. 2015-2021 arasında 650 milyon litre kaçak akaryakıt verisinin silindiği ve bu ürünlerin piyasa değerinin 4 milyar TL olduğu tespit edilmiştir. Yaklaşık 13 bin lisanslı firma denetlenirken, kaçak akaryakıt oranının %7-8 düzeyinde olduğu hesaplanarak KOM, ilgili kurumlarla toplantılar düzenleyerek iş birliği

sağlanmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 7318 sayılı kanunun hazırlanmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, çevresel etkiler için Çevre Bakanlığı ile ortak çalışmalar yürütülmüştür (Yoruldu & Turan, 2024:30).

3. Sonuç

Türkiye ekonomisinde kayıt dışılık uzun süredir devam eden bir sorundur. Bu sorunun çözülmesi, ekonomide hesap verebilirliğin artırılması, milli gelir hesaplarının daha doğru yapılması ve verginin tabana yayılmasıyla bireysel vergi yükünün hafifletilmesi gibi önemli katkılar sağlayacaktır (Yıldıran, 2023:348).

Türkiye'de kayıt dışı ekonomi, ekonomik büyümeyi ve kamu gelirlerini olumsuz etkileyen önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Çalışma kapsamında, kayıt dışı ekonominin Türkiye'deki nedenleri, etkileri ve mücadeleye yönelik politikalar ele alınmıştır. Karmaşık vergi düzenlemeleri, yüksek vergi oranları, yetersiz denetim mekanizmaları ve belge düzeninin oturmamış olması, bu sorunun temel nedenleri arasında yer almaktadır.

Gölge ekonomi ve yolsuzluğu incelemek, bunların genişlemesi ve etkisi ile mücadele etmek için etkili stratejiler ve teknikler geliştirmek açısından önemlidir. Ayrıca bu tür araştırmalar, gölge ekonomiler ve yolsuzluğun genişlemesine ve sosyoekonomik etkisine karşı daha az yerleşik ve etkili kısıtlamaların bulunduğu gelişmekte olan ülkeler için özellikle değerlidir. Bu tür olguları ve birbirleriyle ilişkisini daha iyi anlamaya yönelik sayısız girişime rağmen, gölge ekonomiler ve yolsuzluk arasındaki ilişki veya bunların büyümesi ya da toplumdaki varlığıyla mücadele için evrensel olarak etkili yöntem ve mekanizmalar üzerinde bir fikir birliği henüz sağlanamamıştır (Gökçekuş & Bağırzadeh & Scribner, 2023:181).

Kayıt dışı ekonomi ile mücadelede Türkiye'nin attığı adımlar, stratejik planlar ve teknolojik çözümlerle desteklenmiştir. Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) ve MASAK gibi kurumlar, dijitalleşme ve denetim süreçlerinin etkinleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, bu önlemlerin kayıt dışı ekonominin azaltılmasında yeterince etkili olabilmesi için, vergisel düzenlemelerin daha sade, adil ve uygulanabilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin ekonomik sürdürülebilirliği açısından kayıt dışılığın azaltılması, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin güçlendirilmesi elzemdir. Etkili politikalar ve toplumsal farkındalıkla desteklenen bir mücadele stratejisi, kayıtlı ekonominin büyümesine ve vergi tabanının genişlemesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Arıkan, Z. & İnneci, A. (2016). Vergilendirilebilir Gelir ve Gelir Vergisinde Üniter Yapıyı Bozan Uygulamalar. Sosyoekonomi Dergisi. 24 (30),11-28.

Ay, A. & Sugözü, İ. H. & Erdoğan, S. (2014). Türkiye’de Vergi Yükünün, Enflasyonun ve Vergi Affı Beklentisinin Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama (1985-2012). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı, 23-32.

Biçer, Y. (2006). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomiye Önlemeye Yönelik Vergi Politikaları ve Değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Bilen, A. (2007). Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı Ekonomiye Önlemeye Yönelik Çabalar. Muhasebe ve Finansman Dergisi. 36,134-144.

Cenikli, E. & Şahin, D. (2013). Türk Gelir İdaresinde Otomasyon Projeleri. İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi. 4(1),37-52.

Çakır, M. (2022). Gelir Vergisi Kanunu’nun Kayıt Dışı Ekonomi Açısından İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 53,201-214.

Çetin, G. (2010). Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Vergilemede Kayıt Düzeni ve Denetim Uygulamalarına Etkisi. Ekonomi Bilimleri Dergisi. 2(1),79-86.

Demir, İ. C. & Küçükilhan, M. (2013). Vergi Mükelleflerinin Kayıt Dışı Ekonomi Algısı: Türkiye Üzerine Ampirik Çalışma. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 9(1), s.31-48.

DPT. (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

Erdinç, Z. (2016). Kayıt Dışı Ekonomi. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Erdinç, Z. (2016). Kayıt Dışı Ekonomi: İzlenen Politikalar ve Çözüm Önerileri Ankara: Seçkin Kitabevi.

Erkuş, H. & Karagöz, K. (2009). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergi Kaybı. Maliye Dergisi. 156, 129-140.

Gediz Oral, B. & Arpazlı Fazlılar, T. & Koç, Ö.E. (2015). Kayıt Dışı Ekonomiye Önlemeye Yönelik Bir Öneri: Vergi Denetim Üst Kurulu. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 20(2), 119-149.

Gelir İdaresi Başkanlığı (2009). Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadelede Eylem Planı 2008- 2010. Yayın 87.

Gelir İdaresi Başkanlığı (2011). Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı 2011-2-13. Ankara.

Gökçekuş, Ö. & Bağırzadeh, E. & Scribner, D. (2023). The Shadow Economy and Corruption in ECO Countries. Sosyoekonomi Dergisi. 31(58),179-190.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı 2019-2021.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, Risk Analizi Genel Müdürlüğü, Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Eylem Planı 2023-2025.

Hepaksaz, E. & Hayrulloğlu, B. (2011). E-Devlet Kapsamında VEDOP Uygulamaları ve E- Haciz. Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi. 3(2), 109-120.

İlgin, Y. (1999). Kayıt Dışı Ekonomi ve Türkiye'deki Boyutları. DPT Yayın No:2492. Ankara.

İrmak, N. (2007). Reformların Uygulanabilirliği Bağlamında Büyük Mükellefler Vergi Dairesi. Vergi Raporu, 96,17-23.

Işık, N. & Acar, M. (2003). Kayıt Dışı Ekonomi; Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yarar ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 21,117-136.

Kalaycı, C. & Kalan, E. (2017). Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi. Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi, 1(1), 17-34.

Kalkınma Bakanlığı (2015). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı Eylem Planı.

Kılıç, R. & Özçelik, Ö. (2006). Küresel Bir Sorun: Kayıtdışı Ekonomi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 16,337-358.

Koç, N. & Koç, Ö.E. (2019). Kayıt Dışı Ekonomiye Yönelik Toplumsal Bakış: Bir Alan Araştırması. Vergi Raporu. 239, 66-86.

Koç, Ö.E. & Taşova, A.B. (2024). Kara Paranın Aklanmasına Karşı Kamusal Mücadele: Masak Örneği. Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi. 6(1),84-99.

Mali Suçları Araştırma Kurulu, <https://masak.hmb.gov.tr/gorev-ve-yetkiler>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2024.

Mali Suçları Araştırma Kurulu, <https://masak.hmb.gov.tr/misyon-vizyon>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2024.

Metin, A. & Erdem, R. (2020). Sağlık Sektöründe Kayıt Dışı Ekonomi. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi. 11 (28), 931-945.

Öçal, M. & Şenel, D. (2021). Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamın Bölgesel Analizi. Çalışma ve Toplum Dergisi. 1,1201-1232.

Önder, İ. (2000-2001). Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergileme. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. No: 23-24, 241-254.

Öztürk, Ö. F. & Şaşmaz, M.Ü. & Bayar, Y. & Odabaş, H. (2019). Türkiye'de Başlıca Ekonomik Değişkenlerin Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi. Sayıştay Dergisi, 30(115),37-55.

Resmî Gazete (2005) 5345 Sayılı Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. Sayı 5345.

Resmî Gazete. (2024). Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği. Sayı: 33344. <https://www.resmigazete.gov.tr/>

Sarılı, M. A. (2002). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Tedbirler. Bankacılar Dergisi. 41,32-50.

Şahin, S. (2023). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Kaynaklı Vergi Kaybının Önlenmesi Açısından Bankacılık Sisteminin Değerlendirilmesi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 19(1),195-214.

Şengök, N. & Suiçmez, H. (2007). Kayıt Dışı Ekonomi ve Verimlilik. Verimlilik Dergisi Cilt 1,1-22.

Tanzi, V. (1983). The Underground Economy. Finance and Development. 20(4), 10-13.

Trading Economics, Türkiye Yolsuzluk Endeksi, <https://tr.trad2ngeconom2cs.com/turkey/corrupt2on-2ndex> , Erişim Tarihi: 17 Kasım 2024.

Tuğay, O. (2008). Kurumlar Vergisi Oranındaki İndirimin Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi: Göller Bölgesinde Bir Araştırma. Vergi Raporu. 104,13-18.

Uğur, A. & Altundağ, E. (2021). Türkiye Cumhuriyeti’nde Yol Vergisi Uygulamalarının Sosyo-Ekonomik Sonuçları. Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi. 7(1), 171-191.

Ülgen, A. O. (2022). Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadelede Vergi Kültürünün Önemi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Yanici Erdal, İ. Ö. (2019). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam ve Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikaları. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16,225-246.

Yıldıran, M. (2023). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Büyüklüğü ve Vergi Kaybı (2005-2023). Emek ve Toplum Dergisi. 3(34),335-351.

Yoruldu, M. & Turan, G. (2024). Akaryakıtta Bağlı Vergi Kaçakçılığı Suçunun Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporları Kapsamında İncelenmesi. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 17(1), 13-33.

Extended Summary

This study addresses the informal economy, a significant issue that has long needed resolution in the Turkish economy, and its impact on the Turkish Tax System. The informal economy encompasses activities outside the legal framework, leading to tax losses, deviations in economic growth projections, and inequalities in income distribution. The study thoroughly

examines the causes, dimensions, and solution strategies of this issue. The primary objective of the research is to analyze the causes and consequences of the informal economy in Turkey, evaluate the policies aimed at resolving this issue, and provide recommendations.

The effectiveness of the Turkish Tax System in preventing informality is discussed, emphasizing the role of economic regulations and monitoring mechanisms in this context. The research was prepared using a literature review methodology. Additionally, Turkey's strategic plans and technological solutions implemented to combat the informal economy are examined in detail. Complex tax regulations, high tax rates, inadequate monitoring mechanisms, and deficiencies in documentation are highlighted as the primary causes of the informal economy.

To address this issue, Turkey has implemented strategic plans covering the years 2008–2025 and has attempted to modernize its tax system through digitalization projects. Institutions such as the Revenue Administration (GİB) and the Financial Crimes Investigation Board (MASAK) play a critical role in this fight. However, for the existing regulations to be effective, it is suggested that the tax system needs to be simplified, made fairer, and supported by strengthened monitoring mechanisms.

In conclusion, the fight of the Turkish Tax System against the informal economy is of critical importance for ensuring economic sustainability and increasing tax awareness within society.